

**Carta drepturilor fundamentale a Uniunii
Europene**

CONSIDERAȚII GENERALE

Primele preocupări în domeniul protecției drepturilor omului au început să apară cu multe secole în urmă. Dacă istoria concepțiilor articulate referitoare la drepturile omului poate fi considerată ca începând din secolul al XVII-lea, istoria propriu-zisă a instrumentelor internaționale în acest domeniu a început după cel de-al doilea război mondial, când preocupările pe această linie capătă un caracter guvernamental și generalizat.

Cu toate că nici Tratatul constitutiv al Comunităților Europene, nici Tratatul asupra Uniunii Europene nu au consacrat un catalog al drepturilor fundamentale ale omului, Curtea Europeană de Justiție a recunoscut existența drepturilor fundamentale la nivelul Comunităților, și în baza jurisprudenței acesteia, garantarea drepturilor fundamentale consacrate atât la nivelul ONU, cât și la nivelul Consiliului Europei.

Putem afirma că Declarația Universală a Drepturilor omului (10 decembrie 1948 la Paris) este adoptată ca o operă, o necesitate instituită de Adunarea Generală a ONU. Ea nu are forță juridică a unui tratat, deci nu poate ratifica și nici reintroduce lista drepturilor., se adresează individului-comparativ cu alte acte care se adresează statului. Este împărțită în trei : drepturi civile și politice (de la art. 1 la art. 21), și drepturi economice, sociale și culturale (de la art. 22 la art. 30), și drepturi de solidaritate.

Referitor la drepturile economice, sociale și culturale putem preciza următoarele:

Statul de drept este premiza drepturilor omului (rule of law). Primele referiri vis-a-vis de aceasta le regăsim în cursurile doamnei Donna Gomien care au fost baza pentru cartea scoasă în 1994 „Introducere în Convenția Europeană”. Printre primele cărți care fac referire la aceasta în 1995 și 1997 amintim pe cea a lui Vincent Berger care au fost traduse cu ajutorul Institutului Român pentru Drepturile Omului.

Referitor la dreptul de solidaritate observăm normele interactive (ius cogens), care sunt drepturi internaționale: dreptul la pace, dreptul la protecția mediului, dreptul la dezvoltare, care au o dimensiune atât individuală cât și colectivă. Toate statele sunt chemate să asigure aceste drepturi. Tratatul drepturilor omului are un regim distinct, rezervele nefiind încurajate (este subminată institutul rezervei).

Deși o mai putem numi Tratat, Declarația Drepturilor Omului nu este efectiv un tratat, ci doar o declarație. Ea nu are forță și autoritate juridică a unei convenții.

Astefel, Declarația Drepturilor Omului devine drept cutumiar internațional- izvorul principal de drept al tuturor statelor.

În 1966 ca urmare a Declarației, sunt adoptate două pacte, despre care vom mai aminti în acest document, Pactul Internațional pentru Drepturile Civile și Politice, și Pactul pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale. Aceste pacte instituie aceste drepturi de perspectivă, adică statul le garantează când are posibilitatea.

Tratatele, după cum știm, sunt creaturi și destinate și deasemeni se pot retrage, lucru pe care nu îl putem afirma despre Tratatul Uniunii Europene, care sunt total diferite. Acestea impun consolidarea obiectului organizației și au organe suprastatale de aplicare a normelor. Retragerea de la aceste Tratatate nu este permisă.

Cu alte cuvinte, în cadrul UE s-a instituit un sistem de protecție a drepturilor omului care este, așadar, esențialmente jurisprudențial. Judecătorul comunitar a intervenit în acest scop, inspirându-se din texte scrise de drept primar și de drept derivat, din tradițiile constituționale naționale și din **Convenția Europeană a Drepturilor Omului – CEDO**¹(adoptată în 1953)- care are caracter subsidiar.

De asemenea, în cadrul dreptului comunitar derivat cu privire la drepturile fundamentale, instituțiile comunitare trebuie să țină seama de dispozițiile internaționale în materia drepturilor omului, mai ales de cele prevăzute de CEDO. A existat chiar o inițiativă a Parlamentului European ca Uniunea să adere la Convenția amintită, dar Curtea de Justiție, într-un aviz dat în 1996, a arătat că o asemenea aderare nu este posibilă datorită diferențelor de sistem dintre Consiliul Europei și Uniunea Europeană - UE, ca organizații care au la bază metode diferite de cooperare².

Astfel, apar două tratate despre care amintim mai jos, unul reprezentând drepturile „pozitive”, celălalt reprezentând drepturile „negative” – de a nu face.

Acestea cuprind două articole în plus : pentru neindeplinirea datoriilor contractuale nu se va mai face închisoare și pentru adopția copiilor. Acestea introduc deasemeni și o nouă categorie de drepturi, drepturi nonderogabile.

Tratatul de la Maastricht asupra Uniunii Europene³ precizează faptul că unul dintre obiectivele UE este acela de a consolida protecția drepturilor și intereselor cetățenilor statelor membre, dar și de a menține și dezvolta Uniunea ca un spațiu al libertății, securității și justiției. Pentru a înțelege esența UE, același Tratat prevede că Uniunea este fondată pe principiile libertății,

democrației, respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale, precum și pe statul de drept, principii care sunt comune statelor membre.

UE respectă drepturile fundamentale așa cum sunt ele garantate de CEDO și așa cum rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre. Totuși, absența unei enumerări a acestor drepturi implică inevitabil recursul la Curtea de Justiție, care este instituția de control în ceea ce privește acțiunea instituțiilor în această materie.

Prevederi importante conține și **Tratatul de la Amsterdam**⁴ care precizează intenția statelor de a mări posibilitatea de intervenție a Curții de Justiție în domeniul controlului respectării drepturilor fundamentale de către organele comunitare. Totodată, Tratatul pune în lumină importanța garanției politice a drepturilor omului, al căror respect deplin a devenit o condiție de aderare la UE, dar și unul dintre principiile ce guvernează, în general, relațiile externe ale Uniunii Europene. Însă, acest respect trebuie să meargă dincolo de simplele declarații de principii, luarea în considerare a acestor drepturi fiind o realitate ce se impune cu putere în relațiile UE cu statele candidate la aderare, atât în momentul negocierii, cât și al încheierii acordurilor de asociere, care vor cuprinde prevederi referitoare la drepturile omului sub forma unor clauze de condiționare⁵.

În cazul încălcării grave și persistente a principiilor enunțate în Tratat, și anume: libertatea, democrația, respectul drepturilor omului și al libertăților fundamentale, statul de drept, Consiliul Uniunii Europene, reunit la nivelul șefilor de stat sau de guvern, poate să adreseze recomandări statului membru aflat în această situație.

Toate aceste preocupări au generat ideea unei veritabile codificării a concepției Uniunii Europene despre drepturile omului și crearea unui sistem propriu al UE de apărare a acestor drepturi. Pe lângă aceste motive de ordin tehnic și juridic, la baza ideii de a se elabora un catalog de drepturi propriu Uniunii au stat și considerente de ordin politic și filosofic: Europa, în esență, este în plină transformare.

De la ideea unei piețe comune și a unei uniuni economice și monetare, UE a ajuns, astăzi, la o comunitate politică și de valori fundamentale, iar atribuțiile sale au fost extinse la activități de o mare importanță: justiție, poliție, politică externă, deci, dincolo de simplele activități de gestiune economică.

De la cele 6 state semnatare ale celor trei tratate constitutive, Uniunea Europeană a ajuns treptat la 9, 12, 15 și 25 de state membre începând cu 1 mai 2004, urmând ca, probabil, din 2007 și alte state, printre care și România, să devină membre ale UE.

Această din urmă extindere a adus actori noi pe scenă ale căror tradiții și preocupări în sfera drepturilor omului nu coincid întru totul cu cele ale statelor membre. De aceea, Uniunea va trebui să contribuie la păstrarea și dezvoltarea acestor valori comune respectând diversitatea culturilor și tradițiilor popoarelor Europei, precum și a identității naționale a statelor membre și a organizațiilor puterilor publice la nivel național, regional și local.

Prima concretizare a acestor noi abordări este reprezentată de acțiunea Summit-ului Consiliului European de la Cologne din iunie 1999, unde, șefii de stat sau de guvern al țărilor membre, au considerat că, în stadiul respectiv al dezvoltării UE, era necesară o creștere a importanței drepturilor omului și o garantare reală a transparenței în cadrul Uniunii. Tot atunci s-au formulat câteva principii directoare pentru redactarea unui document prin care să se garanteze drepturile omului în cadrul Uniunii Europene, și anume **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**.

CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE – INSTRUMENT IMPORTANT AL UNIUNII EUROPENE

Privind retrospectiv, observăm că proiectul Cartei a fost elaborat de către un organism special înființat, denumit Convenție, ale cărei componență și mod de lucru au fost stabilite de Consiliul European de la Tampere, din decembrie 1999.

Succesul formulei Convenției ține, fără îndoială, de faptul că are o formulă „dublă mixată”: amestec național-european și amestec de puteri executive –puteri legislative, iar originalitatea ei rezidă din compoziția sa, organizarea sa și modul său de lucru⁶.

Astfel, Convenția, prezidată de către Roman Herzog, fost președinte al RFG, avea în componența sa 62 de membri, și anume: 15 reprezentanți ai șefilor de stat sau de guvern; 1 reprezentant al Comisiei Europene; 16 membri ai Parlamentului European și 30 de membri ai parlamentelor naționale.

Convenția a fost asistată de către un Birou compus din președintele Convenției și vicepreședinții desemnați de către membrii Parlamentului European, parlamentarii naționali și de

președintele Consiliului Uniunii. De asemenea, au fost invitați să asiste la lucrările Convenției, în calitate de observatori, doi reprezentanți ai Curții de Justiție a Comunităților Europene și doi membri ai Consiliului Europei, dintre care unul era reprezentantul Curții europene a drepturilor omului. Comitetul economic și social, Comitetul regiunilor și Mediatorul European au fost invitați, de asemenea, să-și prezinte punctul de vedere în această materie. Totodată, opiniile statelor candidate formulate cu prilejul negocierilor aderării lor la UE au fost luate în considerare de către Convenție.

Lucrările Convenției, care potrivit deciziilor Consiliilor Europene de la Cologne și Tampere au fost publice, toate documentele elaborate fiind aduse la cunoștința cetățenilor, au început la 17 decembrie 1999 și s-au încheiat în septembrie 2000.

Ulterior, la reuniunea șefilor de stat și de guvern de la Biaritz, din octombrie 2000, s-a cerut Parlamentului European, Consiliului Uniunii Europene și Comisiei Europene să aprobe Carta, ceea ce s-a întâmplat la 9 decembrie 2000, la Nisa. Textul ei a fost publicat în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene pentru ca prevederile acestei Carte să fie cunoscute de către toți cetățenii Uniunii Europene ⁷.

În continuare, în perioada 7-11 decembrie 2000, Consiliul European a dezbătut și adoptat **Tratatul de la Nisa**⁸ care a avut în vedere mai multe aspecte: reforma instituțională din perspectiva aderării de noi state la UE, apărarea comună, Europa socială și Carta drepturilor fundamentale.

Totodată, la finalul Tratatului de la Nisa a fost anexat un document care putem spune, că a însemnat primul pas spre o viitoare Constituție Europeană. Aici ne referim la **Declarația de la Nisa privind viitorul Uniunii Europene**, care stabilea convocarea unei noi Conferințe Interguvernamentale care să pună în discuție printre alte probleme importante statutul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, proclamate la Nisa, care nu a putut fi investită cu forță juridică, datorită opoziției unor state membre.

Uniunea Europeană a intrat într-o nouă fază a evoluției sale pe data de 28 februarie 2002, când au început la Bruxelles lucrările „**Convenției privind viitorul Europei**”. Creată conform hotărârilor Consiliului European de la Laeken, din decembrie 2001, Convenția prezidată de fostul șef de stat francez Valery Giscard d'Estaing, a dezbătut și problema integrării Cartei drepturilor fundamentale a UE în dreptul european.

Dezbaterea privind viitorul Europei începea într-un moment când încrederea populației în instituțiile comunitare era foarte scăzută. Apropiata extindere a UE, prin admiterea a 12 țări din Europa Centrală și de Est făcea ca problema obținerii sprijinului opiniei publice să devină o

necesitate acută pentru succesul acestui proiect, iar veto-ul irlandez din 2001, privind ratificarea Tratatului de la Nisa, a reprezentat un semnal de alarmă. El nu a fost un act de respingere a extinderii UE, ci un reflex de apărare al cetățeanului în fața unor decizii care i se aplicau, dar la adoptarea cărora nu fusese consultat și pe care nu le înțelege întotdeauna, datorită complexității lor tehnice. A fost un avertisment că Europa unită și integrată nu se construiește după un model abstract conceput la Bruxelles sau în cancelariile politico-diplomatice, ci ținând cont de realitatea europeană concretă. Cu alte cuvinte, era nevoie de o strategie coerentă de atragere a opiniei publice pentru sprijinirea extinderii Uniunii Europene și modelarea arhitecturii Europei de mâine.

În acest context, dezideratul a devenit realitate în a doua jumătate a anului 2003, când, membrii Convenției Europene au definitivat „**Proiectul de Tratat de instituire a unei Constituții pentru Europa**”.

La 18 iulie 2003, președintele Convenției remitea oficial președintelui în funcțiune a Consiliului European, Silvio Berlusconi, textul definitiv al Proiectului de Tratat instituind o Constituție Europeană. Ulterior, în cursul anului 2004, liderii Uniunii Europene au ajuns la un acord în ceea ce privește Constituția, și astfel, aceasta a fost aprobată în cadrul Consiliului European din 17-18 iunie 2004.

Apoi, la data de 29 octombrie 2004, unul dintre cele mai importante evenimente al ultimelor decenii a avut loc la Roma, prin semnarea „Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa”. Un element semnificativ este faptul că ceremonia semnării acestui tratat a avut loc în același loc unde fuseseră semnate Tratatul constitutive de la Roma. Dacă în 1957, în fața clădirii Palazzo dei Conservatori, doar șase steaguri erau înălțate față de cel 28 de astăzi: cele 25 ale statelor membre UE și cele ale României, Bulgariei și Turciei, ai căror lideri au semnat și ei documentul european. Liderii croați au fost la rândul lor prezenți la ceremonie, dar nu și-au adăugat semnătura pe acest tratat⁹.

Deosebit de important este faptul că Partea a II-a a Constituției este reprezentată chiar de **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**.

Carta, în forma inițială, a fost un acord inter-instituțional, care nu avea forță de constrângere nici pentru statele membre și nici pentru instituțiile comunitare, importanța ei pentru protecția europeană a drepturilor omului este în afara oricărei îndoieli. Însă, Carta va deveni o sursă de inspirație importantă pentru judecătorul comunitar în aplicarea normelor cuprinse în ordinea juridică pe care acesta este chemat să o apere prin raportare la principiile cuprinse în textul ei.

Înainte de înglobarea Cartei în Tratatul constituțional, s-a dorit ca acest text să fie încorporat în Tratatul de la Nisa, opoziția a șase state membre UE: Marea Britanie, Irlanda, Danemarca, Finlanda, Suedia și Olanda, a făcut să rămână doar la nivel de document politic. Cu toate acestea, Carta produce deja efecte politice (s-au făcut referiri la ea în rapoartele privind situația din Austria, după intrarea la guvernare a partidului lui Jorg Haider), normative (decurgând din angajamentele Parlamentului European și Comisiei Europene de a considera Carta ca element de referință în adoptarea legislației comunitare) și chiar juridictionale (Carta este considerată un parametru de referință de către Curțile constituționale din Germania și Spania și, de asemenea, dispoziții ale Cartei se regăsesc în deliberările Tribunalului de Primă Instanță, dar și în concluziile avocaților generali, care asigură audierea preliminară a litigiilor deduse în fața Curții de Justiție a UE)¹⁰.

Dacă din punct de vedere calitativ, Carta se deosebește de CEDO tocmai prin lipsa forței juridice din momentul elaborării, din punct de vedere cantitativ ea conține atât drepturile și libertățile fundamentale – de natură civilă și politică - cuprinse, în general în CEDO, dar și drepturi sociale, inspirate de Carta socială europeană adoptată sub egida Consiliului Europei, precum și „drepturi noi”, care țin de evoluția societăților europene în diverse domenii precum bioetica, mediul înconjurător, drepturile copilului sau protecția datelor cu caracter personal¹¹. Totodată, Carta acoperă și drepturile politice ale cetățenilor Uniunii, care, prin definiție, nu pot fi regăsite în cadrul CEDO.

În prezent, așa cum am mai spus, această Cartă face parte integrantă din Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa, în care se precizează că Uniunea Europeană se bazează pe valorile respectului pentru demnitatea umană, libertate, democrație, statul de drept, pe respectarea drepturilor omului, inclusiv drepturile aparținând minorităților, dorind să fie o societate care practică toleranța, justiția și solidaritatea și având ca scop promovarea păcii, a valorilor acesteia și a bunăstării popoarelor sale.

Prin reglementarea statutului său în Tratatul constituțional, Carta – al cărei conținut nu a fost modificat în raport cu textul elaborat de Convenția condusă de Roman Herzog - dobândește atât valoare juridică obligatorie, cât și valoare constituțională. Această prevedere are caracter de noutate, întrucât discuții privind valoarea sa juridică au avut loc, așa cum am amintit și anterior, și după adoptarea sa, neîntrunindu-se un consens în direcția obligativității sale.

Carta stabilește clar faptul că scopul său este acela de a proteja doar drepturile fundamentale ale indivizilor în ceea ce privește acțiunile desfășurate de instituțiile Uniunii Europene și de statele membre în aplicarea dreptului comunitar.

Carta pornește de la generoasa idee că UE plasează persoana în centrul acțiunii sale, instituind cetățenia Uniunii și un spațiu de libertate, securitate și justiție. Uniunea contribuie astfel la apărarea și dezvoltarea valorilor sale comune, cu respectarea diversității culturale și a tradițiilor popoarelor Europei, precum și a identității naționale a statelor membre și a organizării puterilor publice la nivel național, regional și local.

Carta reafirmă respectarea competențelor și îndatoririlor Uniunii, precum și a principiului subsidiarității, precizând, totodată, că drepturile pe care ea le conține rezultă din tradițiile constituționale și din obligațiile internaționale comune asumate de statele membre, din CEDO, din Cartele sociale adoptate de Uniune și de Consiliul Europei, precum și din jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și cea a Curții europene a drepturilor omului. Exercițarea acestor drepturi presupune responsabilități și îndatoriri față ceilalți, de comunitatea umană și de generațiile viitoare.

Drepturile fundamentale ale omului, atât cele garantate de CEDO, cât și cele care rezultă din tradițiile constituționale comune ale statelor membre, fac parte din dreptul UE, ca principii generale. Se dorește astfel o precizare clară că Uniunea recunoaște, în plus față de Cartă, drepturile fundamentale suplimentare prevăzute de cele două surse amintite mai sus, în calitate de principii generale, ceea ce va permite Curții de Justiție de a apela la aceste surse din perspectiva evoluției viitoare.

Asadar, putem concluziona ca Declaratia universala a drepturilor omului (Carta) adoptata in 1948 ,este punctul de pornire catre urmatoarele tratate care i-au succedat , Pactul International pentru Drepturile Civile si Politice din 1966, pentru Pactul International pentru Drepturile Economice , Sociale si Civile tot din 1966, Pactul pentru Protectia Documentelor cat si cel privind abolirea pedepselor capitale din 1989.

Mecanismele acestor pacte sunt deschise tuturor statelor lumii, instituite prin intermediul Curtilor, care devin instrumente juridictionale.

Insa exista si mecanisme nejurisdictionale, Comitetele, care sunt mult mai multe decat cele juridictionale, care sunt formate in medie din 10-18 membri care monitorizeaza statele, cu privire la

aspectele create de Carta drepturilor omului. Comitetele nu pronunță hotărâri, ele se rezumă doar la parcurgerea unor proceduri și finalizarea acestora prin recomandări sau rapoarte.

Declarația Universală, ca act individual nu are mecanisme.

Pactul Internațional pentru Drepturile Civile și Politice (PIDCP) instituie crearea Comitetului pentru Drepturile Omului și are pe lângă rolul de a primi rapoarte, rolul de a soluționa efectiv plângerile interesate.

Pactul Internațional pentru Drepturile Economice, Sociale și Civile (PIDESC) instituie Comitetul pentru drepturile sociale.

Pactul pentru Protecția Documentelor instituie Comitetul pentru plângeri individuale.

Pactul privind abolirea pedepsei capitale instituie și el Comitetul aferent ideii sale de bază.

În ceea ce privește **conținutul** ei, Carta consacră un catalog al drepturilor fundamentale în 6 din cele 7 capitole ale sale, al căror titlu reprezintă valorile fundamentale ale Uniunii Europene, și anume: demnitate, libertăți, egalitate, solidaritate, cetățenie și justiție. Aceste capitole sunt completate cu un altul dedicat dispozițiilor generale, în care sunt precizate condițiile de armonizare a Cartei cu dreptul existent, în special cu CEDO.

I. Demnitatea

Demnitatea umană, care este inviolabilă, trebuie să fie respectată și protejată. Ea nu este numai un drept fundamental, ci, chiar baza drepturilor fundamentale, făcând parte din substanța tuturor drepturilor înscrise în Cartă. Titlul I al Cartei, consacrat demnității umane, stabilește următoarele drepturi:

- Dreptul la viață a tuturor persoanelor, nimeni neputând fi condamnat la pedeapsa cu moartea și nici executat;
- Dreptul oricărei persoane la integritate fizică și psihică, cu mențiunea că, în cazul medicinei și biologiei, trebuie respectate în special: consimțământul liber și clar al persoanei implicate; interdicția practicilor eugenice; interzicerea clonării umane în scopul reproducerii; interzicerea utilizării corpului uman și a părților sale pentru obținerea unui profit;
- Dreptul de a nu fi supus torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;
- Dreptul de a nu fi ținut în sclavie sau în servitute și de a nu fi constrâns la muncă forțată sau obligatorie, precum și interzicere traficului de ființe umane;

II. Libertăți

- Dreptul la libertate și la securitate, adică protejarea libertății fizice a oricărei persoane împotriva oricărei arestări sau dețineri abuzive;
- Dreptul la respectarea vieții private și familiale, a domiciliului și la secretul corespondenței;
- Dreptul la protecția datelor cu caracter personal, date care vor fi folosite doar în scopuri determinate, pe baza consimțământului persoanei sau în conformitate cu legea. Respectarea acestor reguli se supune controlului unei autorități independente;
- Dreptul la căsătorie și dreptul la întemeierea unei familii, drepturi garantate de legislația națională;
- Libertatea de gândire, de conștiință și religioasă, drept care presupune libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile, individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, învățării, practicilor și îndeplinirii riturilor;
- Libertatea de exprimare și de informare care presupune libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a transmite informații sau idei, fără amestecul autorităților publice și indiferent de frontiere;
- Libertatea de reuniune și de asociere la toate nivelurile, în special în domeniul politic, sindical și civic;
- Libertatea artelor și științelor;
- Dreptul la educație presupune și dreptul de acces la formare profesională și la formare continuă. El comportă posibilitatea de a urma gratuit învățământul obligatoriu. Carta precizează că libertatea de a crea instituții de învățământ cu respectarea principiilor democrației, precum și dreptul părinților de a asigura educația și învățământul copiilor lor conform convingerilor lor religioase, filosofice și pedagogice, vor fi respectate potrivit legilor naționale care reglementează exercițiul;
- Libertatea profesională și dreptul de a munci – fiecare persoană are dreptul de a munci și a exercita o profesie liber aleasă sau acceptată. Fiecare cetățean al statelor membre ale UE are libertatea de a căuta o slujbă; de a munci; de a se stabili și de a presta servicii în orice stat membru al UE. Cetățenii țărilor din afara UE, care sunt autorizați să muncească pe teritoriile statelor membre ale UE, au dreptul la condiții de muncă echivalente cu cele ale cetățenilor UE;
- Libertatea de a desfășura o activitate comercială;

- Dreptul la proprietate, care presupune că orice persoană are dreptul de a se bucura de proprietatea bunurilor dobândite în mod legal, de a le folosi și de a dispune de ele. De asemenea, Carta precizează că proprietatea intelectuală este protejată;
- Dreptul de azil;
- Dreptul la protecție în caz de remitere, expulzare și extrădare;

III. Egalitate

- Egalitate în drept a tuturor persoanelor;
- Dreptul la nediscriminare – interzice orice discriminare bazată pe sex, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de altă natură, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere, handicap, vârstă sau orientare sexuală;
- Diversitatea culturală și religioasă – este respectată de Uniune;
- Egalitatea între bărbați și femei va fi asigurată în toate domeniile;
- Drepturile copilului – copii au dreptul la protecție și la îngrijirea necesară bunăstării lor. Ei pot să-și exprime liber opiniile care vor fi luate în considerare în funcție de vârsta și maturitatea lor. În toate actele care trebuie să fie îndeplinite de autoritățile publice, interesul superior al copilului trebuie să fie o prioritate;
- Dreptul persoanelor în vârstă la o viață demnă și independentă și de a participa la o viață socială și culturală;
- Dreptul persoanelor handicapate la integrare în viața societății;

IV. Solidaritate

- Dreptul la informare și la consultarea muncitorilor în cadrul întreprinderii;
- Dreptul angajaților și al organizațiilor lor de a negocia și încheia contractele colective de muncă și de a recurge la acțiuni colective, în caz de conflict de interese;
- Dreptul fiecărei persoane de a accede la un serviciu gratuit de plasare a forței de muncă;
- Dreptul fiecărui muncitor la protecție contra concedierilor nejustificate;
- Dreptul muncitorilor la condiții de muncă prin care să se respecte sănătatea, securitatea și demnitatea lor;
- Interzicerea muncii copiilor și dreptul tinerilor la protecție în muncă;

- Dreptul la protecția familiei în plan juridic, economic și social – fiecare are dreptul la concediu de maternitate plătit și la concediu parental după naștere, precum și dreptul de a înfia un copil;
- Dreptul de acces la prestațiile de securitate socială și la serviciile sociale;
- Dreptul persoanelor rezidente și care se deplasează legal în UE la prestații de securitate socială și la avantaje sociale;
- Dreptul oricărei persoane a serviciile de prevenție în materie de sănătate și de a beneficia de îngrijiri medicale, în condițiile stabilite de legislația și practicile naționale;
- Dreptul de acces la serviciile de interes economic general, în scopul coeziunii sociale și teritoriale a Uniunii Europene.

Carta precizează preocupările Uniunii pentru un nivel ridicat de protecție a mediului și la ameliorarea calității acestuia.

De asemenea, protecția consumatorilor trebuie să fie asigurată la un nivel înalt în politicile Uniunii.

V. Cetățenie

- Dreptul de a vota și de a fi ales la alegerile Parlamentului European, în statul membru în care își are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat;
- Dreptul de a vota și de a fi ales la alegerile municipale în statul membru în care își are reședința, în aceleași condiții ca și cetățenii acelui stat;
- Dreptul cetățeanului la bună administrație, dreptul ca problemele să-i fie tratate imparțial, echitabil și într-un termen rezonabil de către instituțiile și organele Uniunii. Cetățenii au dreptul de a se adresa instituțiilor Uniunii într-o limbă oficială și de a primi răspuns în aceeași limbă.
- Dreptul de acces al oricărei persoane fizice sau juridice la documentele Parlamentului European, Consiliului și Comisiei;
- Dreptul cetățenilor și al oricărei persoane fizice sau juridice care are reședința sau sediul într-un stat membru de a sesiza Mediatorul Uniunii pentru rea administrație în acțiunile instituțiilor sau organelor Uniunii, cu excepția exercitării funcțiilor judecătorești de către Curtea de Justiție și Tribunalul de Primă Instanță.;

- Dreptul la petiție în fața Parlamentului European; acest drept aparține și persoanelor care nu au cetățenia Uniunii, dar au reședința sau sediul într-un stat membru;
- Dreptul la circulație și la liberă ședere pe teritoriul statelor membre; acest drept poate fi acordat și resortisanților statelor terțe care au reședința legală pe teritoriul unui stat membru, în conformitate cu Tratatul instituind C.E.;
- Dreptul cetățenilor de a beneficia de protecția diplomatică și consulară din partea oricărui stat membru, în aceleași condiții ca și proprii cetățeni, atunci când se află pe teritoriul unui stat terț unde statul membru al căror cetățeni sunt sau nu reprezentați.

VI. Justiție

- Dreptul la un recurs efectiv și de a accede la un tribunal imparțial. Fiecare persoană are posibilitatea de a fi consiliată, de a se apăra și de a fi reprezentată. Dacă nu dispune de resurse suficiente, pentru a se asigura accesul efectiv la justiție, se va acorda un ajutor jurisdicțional;
- Dreptul la prezumția de nevinovăție și la apărare. Acuzatul are, mai ales, următoarele drepturi: să fie informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-o manieră detaliată, despre natura și cauza acuzațiilor care i se aduc; să dispună de timp și de facilitățile necesare pentru pregătirea apărării sale; să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător; să fie asistat gratuit de un interpret dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiențe;
- Principiul legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor, nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul în care a fost comisă, nu constituia o infracțiune potrivit dreptului național sau dreptului internațional și nu poate primi o pedeapsă mai mare decât aceea care era aplicabilă în acel moment;
- Dreptul de a nu fi judecat sau sancționat penal de două ori pentru aceeași infracțiune.

Potrivit prevederilor finale ale Cartei, dispozițiile acesteia se adresează instituțiilor, organismelor și agenților Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum și statelor membre, atunci când acestea pun în aplicare dreptul Uniunii.

Prezenta Cartă nu extinde domeniul de aplicare a dreptului Uniunii în afara competențelor Uniunii și nici nu creează competențe sau responsabilități noi pentru Uniune și nici nu le modifică pe cele definite deja în Constituției.

În aceeași ordine de idei, amintim că Tratatul constituțional menține ideea aderării UE la CEDO, cu precizarea că aceasta nu intenționează să modifice repartitia competențelor între UE și statele membre. Acordarea personalității juridice Uniunii face posibilă aderarea acesteia la CEDO. Principala dificultate legată de aderarea Uniunii la Convenție se referă la raportul care va fi stabilit între cele două curți de justiție, fiind exprimată îngrijorarea că prin aceasta Curtea de la Strasbourg va deveni competentă să se pronunțe cu privire la dreptul comunitar, și mai ales asupra competențelor statelor membre și ale Uniunii în această materie.

În raportul său, Grupul de lucru al Convenției care a elaborat Carta a precizat că rolul Curții Europene a Drepturilor Omului este cel al unei jurisdicții specializate care veghează la respectarea de către Uniune a obligațiilor sale internaționale ce rezultă din aderarea la Convenție și nicidecum cel al unei Curți supreme, care verifică activitatea desfășurată de Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Unii autori apreciază că, în viitor, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ar putea avea, în raport cu Curtea de Justiție a UE, rolul unei instanțe internaționale în raport cu o instanță internă.

Totodată, se mai ridică problema raporturilor dintre dispozițiile Cartei Drepturilor Fundamentale și cele ale CEDO. Soluția este precizată în textul Cartei, unde se arată că, în cazul în care un drept reglementat de Carta drepturilor fundamentale a UE este reglementat, în același timp, și de CEDO, conținutul și sfera de aplicare ale acestui drept vor fi înțelese ca cele reglementate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În același fel se reglementează, pe cale de consecință, delimitarea dintre sfera de aplicare a Convenției Europene a Drepturilor Omului și a Cartei drepturilor fundamentale. Astfel, CEDO se aplică statelor, în timp ce Carta drepturilor fundamentale se aplică instituțiilor, organismelor și agențiilor Uniunii, dar și statelor membre, atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii.

Se observă însă că acțiunea statelor membre, atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii, reprezintă un element de congruență între sferele de aplicare ale celor două instrumente juridice – ceea ce este de natură să conducă la anumite dificultăți, în special în situația când UE nu este încă parte la C.E.DO.

Atunci când UE va deveni parte la CEDO, în mod clar, pentru un act al statului în domenii care nu sunt de competența UE va fi competentă Curtea de la Strasbourg, după epuizarea căilor de recurs interne. Pentru actele instituțiilor, organelor, organismelor sau agențiilor Uniunii, va fi competentă CEDO după epuizarea căilor de recurs interne care vor fi reprezentate de acțiunea în fața Curții de Justiție a UE întemeiată pe dispozițiile Cartei drepturilor fundamentale.

Cât privește nivelul protecției, acesta nu va putea fi inferior nivelului de protecție al Carte drepturilor fundamentale, ceea ce înseamnă că nici o dispoziție a ei nu trebuie să fie interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute de dreptul UE, dreptul internațional și convențiile internaționale la care a aderat UE sau statele membre, în mod deosebit CEDO și constituțiile statelor membre.

Putem concluziona afirmând că Uniunea Europeană este o comunitate de valori, fiind produsul mai multor mari tradiții religioase și filozofice. Ideile grecilor și ale romanilor, creștinismul, iudaismul, umanismul și iluminismul ne-au făcut ceea ce suntem astăzi.

Experiența celui de-al doilea război mondial i-a învățat pe europeni cât de fundamentală este acceptarea unor valori comune: pace, stabilitate, prosperitate. Pe măsura însă ce Uniunea Europeană a avansat, mărindu-și dimensiunile și extinzându-și competențele, entuziasmul față de continuarea proiectului european s-a pierdut printre proceduri complexe de decizie, calcule bugetare și diferențe de abordare politică. Cu cât Uniunea va avea mai mulți membri, cu atât crește riscul ca aceste aspecte să devină mai pregnante, iar cetățenii să nu mai poată zări ceea ce este comun pentru Europa.

Așa cum am menționat anterior, un prim semnal major de alarmă a fost veto-ul irlandez față de Tratatul de la Nisa, într-o țară unde efectele pozitive ale aderării la UE sunt certe, urmat de reacția de respingere a Constituției Europene, reflectată în referendumul organizat în Franța și Olanda. Cetățenii europeni se simt tot mai departe de deciziile de la Bruxelles, care se iau în numele lor și pentru ei, dar pe care adesea nu le înțeleg datorită bizantinismului procedurilor. Crearea Convenției Europene a avut rolul de a reduce această percepție, de a da imaginea că viitorul UE se decide transparent și în consultare cu societatea civilă și cu principalii actori sociali. Tratatul constituțional este rezultatul acestui efort.

În perspectivă, interesul UE este acela ca, prin instituțiile sale democratice, să răspundă cerințelor normale ale cetățenilor săi, căci, în mod indiscutabil, statele membre ale Uniunii s-au înscris, în lumina noilor conflicte care se desfășoară pe scena internațională, într-un proces de

reevaluare a opțiunilor în privința drepturilor lor și de reșezare a societății pe fundamentul democrației, cadru în care, respectul pentru drepturile omului trebuie să devină cel mai important obiectiv, cu atât mai mult cu cât, însăși securitatea internațională este strâns legată de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Odată ratificat și intrat în vigoare, *«Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa»* poate reprezenta o bază juridică de lucru pentru arhitectura Uniunii Europene de mâine. Până la împlinirea acestui deziderat, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene reprezintă un pas important spre edificarea unui sistem global european de protecție a drepturilor omului, alături de Convențiile Consiliului Europei și de instrumentele politice ale Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Parafrazându-l pe Winston Churchill, care afirma, cu peste 60 de ani în urmă, într-un alt context: *„Acesta nu este sfârșitul; nu este nici măcar începutul sfârșitului; dar este, cu siguranță, sfârșitul începutului”*, putem spune că Europa unită, imaginată la mijlocul anilor '90 când România, alături de celelalte state central și est-europene, depunea cererea de aderare la UE, a început, în sfârșit, să prindă contur concret.

BIBLIOGRAFIE

¹ CEDO a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953, după depunerea a trei ratificări. Ea este urmată de 13 protocoale;

² Stelian Scăunaș, „Uniunea Europeană. Construcție. Instituții. Drept”, Editura All Beck, București, 2005, pag.129-143;

³ Tratatul semnat la 7 februarie 1992 și a intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993;

⁴ Tratatul semnat la 2 octombrie 1997 și a intrat în vigoare la 1 mai 1999;

⁵ Bianca Seleja-Guțan, „Sistemul jurisdicțional european de protecție a drepturilor omului”, Editura Universității Lucian Blaga, 2003, pag.63 și urm.;

⁶ Vlad Constantinesco, „LA CHARTE DES DROITS FONDAMENTAUX DE DE L'UNION EUROPEENE”, în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Cluj-Napoca*, Editura Rosetti, nr.1 din 2002 (ianuarie-martie), pag.8-16;

⁷ Augustin Fuerea, „Respectarea drepturilor omului – preocupare esențială pentru viitorul Uniunii Europene”, în *Analele Universității Româno-Germane din Sibiu, Seria Științe Juridice și Administrative*, nr.2 din 2003, pag.26-33;

⁸ Tratatul semnat la 26 februarie 2001 și a intrat în vigoare la 1 februarie 2003;

⁹ Ion Gâlea – coordonator, Aniela Băluș, Augustina Dumitrașcu, Cristina Morariu, „Tratatul instituind o Constituție pentru Europa – text comentat și adnotat -”, octombrie 2004, lucrare apărută sub egida Ministerului Afacerilor Externe al României;

¹⁰ Dr. Ion Jinga „Convenția privind viitorul Europei: În căutarea arhitecturii UE de mâine”- pag.41-42;

¹¹ Corneliu Bîrsan, „Uniunea Europeană și Convenția Europeană a Drepturilor Omului:unitate sau dualitate în protecția europeană a drepturilor omului?”, în *Revista română de drept comunitar*, Editura Rosetti, București, nr.1-2003 (sept.-oct.), pag.36;